

Színház az egész világ...

Fellép és lelép Thália

**A marosvásárhelyi magyar színjátszás nehézségei
a két világháború között**

„All the world’s a stage...” Thalia enters and exits the stage.

**The difficulties of the Hungarian Theatre of Târgu Mureş
during the interwar period**

Tartalomjegyzék

A marosvásárhelyi magyar színjátszás nehézségei a két világháború között.....	3
A színházi élet kezdetei Marosvásárhelyen.....	3
A színházi élet Marosvásárhelyen Szabó Pál színigazgatósága idején.....	7
Színházi élet az 1920-as években Marosvásárhelyen.....	11
A Marosvásárhelyi Magyar Színpártoló Egyesület.....	12
Csendes színházi évek.....	13
Az 1926–1927-es év viszontagságai a színházi élet tükrében.....	16
A gazdasági válság és az 1930-as évek megpróbáltatásai.....	17
A Marosvásárhelyi Székely Színház megalakulása.....	19
Következtetések.....	22
A marosvásárhelyi színházi élet jeles képviselői az impériumváltás idején.....	23
Képek forrása.....	27
Bibliográfia.....	30

Színház az egész világ...

Fellép és lelép Thália

A marosvásárhelyi magyar színjátszás nehézségei a két világháború között

A kutatás témája a marosvásárhelyi színházi élet kialakulása. A dolgozat címében a Shakespeare idézet annak jelképe, hogy Marosvásárhelyen másfél évszázadon keresztül hol az egekben járt Thália, hol a mélyből kellett feltörnie, azaz a színházi élet lassan virágzásnak indult, majd hanyatlani látszott, a teljes megszűnés előtt aztán sikerült mégis újraélednie, majd szilárd alapokra épülve lassan megindulnia a folyamatos fejlődés útján napjainkig.

A színház történetével jelen pillanatig viszonylag kevesen foglalkoztak, az erre vonatkozó legteljesebb szakirodalmi munka is a XX. század közepén jelent meg¹, a későbbi írások már csak az 1946-os színházalapítást követő időszakot taglalják. Jelen kutatás alapját a még fellelhető korabeli színházi lapok, napilapok, illetve más sajtótermékek képezik.²

A színházi élet kezdetei Marosvásárhelyen

Színjátszásról Marosvásárhelyen csak az 1770-es évektől lehet beszélni. A színházi élet kezdetei az iskolai színjátszáshoz, iskoladramákhoz kapcsolódtak, azaz a Marosvásárhelyi Református Kollégium tevékenységéhez fűződtek.

Erdélyben Kolozsváron jött létre először színtársulat. Óry Filep István, a Pestről Kolozsvárra szerződött színész, 1794-ben tervezetet nyújtott be az Erdélyi Nyelvmívelő Társasághoz egy Marosvásárhelyen létesítendő színházról. Erre azonban nem kapott választ, így a színjátszás csak terv maradt 1803-ig. Ekkor a Kolozsvárról Marosvásárhelyre érkezett színjátszó társulat kért egy színpad felállítására megfelelő helyet a városban. A Városi Tanács a vár melletti teret tartotta erre a legalkalmasabbnak. Marosvásárhelyre érkezett Kótsi Patkó János,

¹ Szentimrei Jenő: *Hajlékot kereső Thália. Harc az állandó színházért Marosvásárhelyen*, Marosvásárhely, Állami Irodalmi és Művészeti Kiadó, 1957.

² Színház és Társaság, Színházi Hét, Székely Napló, Marosmenti Élet.

a kolozsvári társulat igazgatója, aki beindította a színpad ácsolását, és felépült az úgynevezett deszkaszínház.

Marosvásárhelyen Theatralis Commissio alakult, ennek a színpártoló egyesületnek gróf Teleki Mihály főkirálybíró³ volt az elnöke. Az egyesület feladata a színház zökkenőmentes működtetése volt. 1803. június 12-én került sor az első előadásra, Cornelius von Ayrenhoff vígjátékát adták elő, címe: *A nevelés formálja az embert*. A kolozsváriak a harmadik Vásárhelyen töltött nyári évad idején, 1805. június 13-án, gróf Teleki Mihály születésnapjának tiszteletére jutalomelőadást rendeztek, előadták az *Eduárd Skóciában avagy Egy szökevénynek éjszakája* című háromfelvonásos darabot.

Az erdélyi színjátszás legnagyobb támogatója ebben az időben id. báró Wesselényi Miklós volt, aki Marosvásárhelyen is biztosította a színház működését. Wesselényi már fiatal korában nagy érdeklődést mutatott a drámairodalom és a színjátszás irányába. Később Kolozsváron az egyik legjelentősebb színpártolónak tartották. Bár Wesselényi figyelmét az 1790-es évek politikai vitái kötötték le, nem feledkezett meg a bőkezű adakozásról sem a színház számára. 1794. július 7-én, gróf Károlyi Ferenc Szatmár vármegyei főispán nagykárolyi beiktatási gyűlésén került sor a magyar nyelvű állandó színház segítésének megtárgyalására, Wesselényi 1000 forint értékű felajánlást tett, és másokat is adakozásra buzdított.

A következő fél évtizedben Marosvásárhelyen a kolozsvári színtársulat lépett fel, egészen 1809-ig. Attól kezdődően 1814-ig a színjátszás szünetel Marosvásárhelyen. 1815–1819 között ismét tartottak előadásokat a városban az Apolló Palota nagytermében. Az említett időszakban a marosvásárhelyi társulat vezetője Székely József volt, aki a kolozsvári társulatból vált ki.

1820 után is főleg Kolozsvárról érkeztek színészek Marosvásárhelyre, annak ellenére, hogy 1821-ben átadták a közsínházat Kolozsváron. Először lépett fel a vásárhelyi közönség előtt Déryné Széppataki Róza, 1824. július 1-én, Franz Grillparzer: *Ősanya* című művét adták elő. Az 1830–1840 közötti években a kor legnagyobb színészeivel ismerkedhetett meg a marosvásárhelyi közönség: 1839-ben Kántorné Engelhardt Anna lépett fel, aki először játszotta a *Bánk bán* című drámában a Gertrudis szerepét. Érdekes megjegyezni, hogy Kántorné élete utolsó éveiben Marosvásárhelyen telepedett le, és hozzá nem illő körülmények között élt egészen haláláig (a

³ Gróf Teleki Mihály (1756–1826) előbb királyi táblai ülnök, majd Marosszék főkirálybírója volt, emellett lelkes színházbarát. A politikában erőlyesen lépett fel, a városi rendekkel is gyakran voltak összetűzései.

marosvásárhelyi színház jegypénztárosa volt).⁴ 1842-ben Egressy Gábor mutatkozott be a közönségnek. 1843–1844-es évadban Déryné Széppataki Róza mellett feltűnt Prielle Kornélia neve is a művészek rangsorában. 1848-ig Székely József és társulata – többek között Pergő Celesztin, Nagy Lázár – lépett fel a legtöbbször a városban.⁵

Az 1851-es évben Pósa Mihály társulata játszott Marosvásárhelyen, előadásait az Apolló termében mutatták be. Szintén ebben az évben szerződött le a városba Molnár György. 1852-ben leleplezték a Kossuth-emigrációval összeköttetést tartó Makk József-féle⁶ forradalmi szervezkedést. Letartóztatások következtek, a város gyászba borult és egyértelmű, hogy megcsappant a színházjáró kedv. Pósaék Désre helyezték át működésük színterét, emiatt a székelyek fővárosaként emlegetett Marosvásárhely évekre színház nélkül maradt. 1854. február 28-án a marosvásárhelyi római katolikus temetőben eltemették Kántorné Engelhardt Annát. 1854 júniusától ugyanazon év októberéig Prielle Kornélia, Gyulai Ferenc, Rónai Gyula és Szerdahelyi vendégszerepeltek Vásárhelyen.

A XIX. században több színház- és színésztámogató egyesület jött létre Marosvásárhelyen. 1837-ben megalakult a Nemzeti Színész Társaságot Pártfogoló Egyesület, de mindössze csupán 3 évig működött. 1848 után a színházépítő mozgalom élén idősebb gróf Teleki Domokos állt. 1871-ben egy derék nyomdász díszesen kiállított szépirodalmi lapot ígért, amelynek tiszta jövedelmét az állandó színházalapra ajánlotta fel. Erre azonban sajnálatos módon nem került sor.

1876-ban tűzvész pusztított az Apolló ház környékén, lángokban állott az egész városrész. Jőidőre megint hamvába halt az állandó színház építését erőltető minden mozgalom. 1884-ben megalakult a Színügy Pártoló Egyesület, amelynek célja kettős volt: a magyar színügy érdekeinek, illetve állandó nemzeti színház építésének előmozdítása Marosvásárhelyen. Minden próbálkozás ellenére a városnak továbbra sem rendelkezett állandó társulattal, 1872-ig vagy a teljes kolozsvári együttes, vagy annak egy tekintélyesebb része amolyan bejátszó, összehangoló nyári évadokat tartott Vásárhelyen.

⁴ Egy ideig gróf Lázár József fogadta be és ennek meggyesfalvi birtokán élt.

⁵ Szentimrei, 1957. 38–42.

⁶ 1852 januárjában letartóztatták az osztrák uralom ellen irányuló Makk József-féle függetlenségi mozgalomás székelyföldi szervezetének legfőbb vezetőit, (bágyi) Török János teológianárt, martonosi Gálffy Mihály ügyvédet és (nagyvárad) Horváth Károly földbirtokost. Két év vizsgálati fogság után halálra ítélték, és 1854. március 10-én a marosvásárhelyi Postaréten kivégezték.

1783 és 1893 között más, igen jeles vidéki társulatok is megfordultak Vásárhelyen. A színészegyesület és színikerületek megszervezésével a város olyan más színházi városokkal került egy szintre, mint Debrecen, Várad, Szabadka, Déva. Ezekben az időkben vándorszínészkett a városban Küry Klára, Bulyovszky Lilla és Blaha Lujza. Blaha Lujza, mint 14 éves kislány lépett fel 1865-ben Marosvásárhelyen a *Nemzet csalogánya* című darabban.⁷ A XIX. század második felében Jászai Mari is fellépett Marosvásárhelyen Katona József: *Bánk bán* című drámájában Melinda, majd később Gertrudis szerepében.

Sok baj volt a magántőkével dolgozó igazgatókkal, akik minden művészi megalkuvásra képesek voltak a kasszasikerért, másfelől, színészeiket végsőkéig kihasználták. 1892-ben Vásárhelyre érkezett Csóka Sándor, hogy a diszkreditált és népszerűtlenné tett színészet nevét, erkölcsi hitelét és becsülését újból helyreállítsa (Csóka Sándor 1873-ban volt színigazgató Marosvásárhelyen egy rövid ideig). 1893 és 1896 között a kolozsvári vállalkozó igazgató, Ditrói Mór rendezői keze és művészi vezetése alatt lépett fel nyaranta a társulata, majd 1897-ben Megyeri Dezső igazgatása alatt játszott a városban a kolozsvári társulat. Ezután nyáron Komjáthy János debreceni társulata, illetve télen Bokody Antal délvidéki színikerületi igazgató társulata szerepelt a marosvásárhelyi közönség előtt. 1899 tavaszán Krecsányi Ignác buda-temesvári nagy társulata tetőzte be tíz hetes évaddal az utolsó évek nagy színházi eseményeit. Elvonulásuk után a fellelkesült Színpártoló Egylet sokadjára ismét meghirdette a pályázatot egy állandó színház építésére. Ez a pályázat sem járt sikerrel.

A XX. század első felében továbbra sem épült állandó színház Marosvásárhelyen, annak ellenére, hogy az évek alatt több pénz is befolyt, és telekvásárlás is történt. Minden felmerülő új ötlet és terv csak átmeneti volt, halva született gondolat. Bernády Györgynek, Marosvásárhely polgármesterének, több ötlete is volt ennek javítására, de minden próbálkozás csak terv maradt. Először a Főtér közepén, az akkori Papp-palota és a Korzó közötti térre akart állandó színházat építtetni, később a Kossuth szobor mögé, a Bodor Péter kút helyére. Terv volt az is, hogy a Korzó Kávéház háta mögé állítsák fel az állandó magyar színház épületét.⁸

⁷ Színház és Társaság, 8/1919.

⁸ Színház és Társaság, 14-15/1919.

A színházi élet Marosvásárhelyen Szabó Pál színigazgatósága idején

Az impériumváltás nem állította meg a színházi előadásokat, azonban a két világháború közötti periódusban több nehézséggel kellett a marosvásárhelyi színjátszásnak megküzdenie. Ilyenek voltak például a román hatóságok gáncsoskodásai, az állandó teremhiány vagy a pénzügyi válság. 1919. május 21-én a megszálló román tisztek panaszára a térparancsnokság betiltotta a színház és a mozi előadásait román nyelvű kísérszöveg hiánya miatt.⁹

A Transsylvánia Szálló termére 350 ezer koronát költöttek, de még szükség lett volna 150 ezerre. A terem átalakítási munkálatait Kocsis Tivadar irányította. Ezután sem lett színháza a városnak, csak egy valamennyire elfogadható, viszont tagadhatatlanul szép színházterme.¹⁰

A színházi élet eseményeiről a korabeli színházi lapok és különböző sajtótermékek tesznek említést, mint például a **Székely Napló**, **Erdélyi Társaság**, **Színház**, **Színház és Társaság**. A **Színház és Társaság** a marosvásárhelyi színházi közösség kedvenc újságja volt, keddenként jelent meg 16 oldal terjedelemben, illusztrációkkal és érdekes bő tartalommal, kulisszatitkokkal és anekdotaszámba-menő pletykákkal, illetve az egész színházi hét műsorával és színházlapjával.

1918-ban Szabó Pál színházi szakember azon tevékenykedett, hogy Marosvásárhelyen rendszeresített színészet működhessen. Színigazgató elődjétől, Szilágyi Dezsőtől, megvásárolta a színház könyvtárát, díszleteit, kellék- és ruhatárát. (Szilágyi Dezső 1883-ban lépett először színpadra Marosvásárhelyen édesapja társulatában, 1902–1912 között színigazgató volt, utána visszavonult a színházi élettől.) Átvette az opera, operett és drámai személyzetet, a 26 tagú kórust, a zenekart és három karmestert. A társulat igényei szerint átalakíttatta a Transsylvánia Szálló nagytermét, ahol 1898 óta működött a színház. Szabó Pál színtársulata az első években 10 hónapos szezonokban játszott.¹¹

Az újonnan átalakult színházterem 1918. december 7-én nyitotta meg kapuit.

1919 januárjában megalakult az „állandó magyar színház” Marosvásárhelyen. A koncessziót még ifjabb Ugron Gábor, magyar királyi belügyminiszter, bocsátotta ki Szabó Pál színigazgató részére. Ezzel egyidőben felélesztették a Színpártoló Egyesületet is.

⁹ Sebestyén, 2011. 21.

¹⁰ Színház és Társaság, 12/1919.

¹¹ Fodor, 2015. 58.

A **Székely Napló** 1919. január 9-i száma említi, hogy Marosvásárhely színházi élete odáig fejlődött, hogy egy-egy premiernek, repriíznek 5-6 előadására is volt közönsége. A színház befogadóképessége kicsi volt, és az igazgatónak alkalmat kellett adnia arra, hogy a közönség minden rétege végignézhesse minden előadást. Újításokat vezettek be, és újdonságok voltak előkészületben, de ez az újonnan létrehozott társulat nem engedhette meg magának, hogy rossz előadásokat vigyen színpadra a fellelkesült közönsége elé. A színházlátogatók, akik minden este megtöltötték a színházat, legjobban bizonyította a színtársulat elismerést érdemlő munkásságának sikereit. A legelittebb publikum véleménye szerint például a *Csárdáskirálynő* előadása meghaladta a fővárosi nívót is, tömegesen nyilvánult meg az az óhaj, hogy még sokszor tűzzék ki.

A **Színház és Társaság** című lap szerkesztősége szilveszteri műsort rendezett a vásárhelyi közönségnek. *Hejehuja báró*, *Médi*, *Pacsirta*, *Pillangó főhadnagy* és még sok más operett slágerjeit adta elő Pásztor Ferike, Bordás Rózsi, Sándor Júlia, Kiss Gyula és mások. Ardó Böske, a társulat naivája, ekkor lépett fel először Vásárhelyen. Sáfár Sándor, a Király Színház és a debreceni Nemzeti Színház bonvivánja 1919. január 14-én szerepelt a népszerű *Csárdáskirálynőben*. A színészt az igazgatóság szerződtetés céljával hívta meg vendégszereplésre a városba. Kiss Gyula színészi pályáját 1918-ban kezdte a marosvásárhelyi Szabó Pál társulatnál, ritka beszédművészettel rendelkezett. Szerkesztésében jelent meg Marosvásárhelyen a **Holnap** című lap, majd a **Színházi Hét** munkatársa lett. Híresek voltak Heine-fordításai.

1919. februárjában Sebestyén Mihálynak, a színház művezető igazgatójának, kezdeményezésére színésziskola indult Marosvásárhelyen. Az Országos Művészeti Akadémia mintájára létesített színházi iskola nyílt a városban, ezzel megelőzve a többi vidéki színházakat. A tanfolyam hat hónapig, azaz júniusig tartott, amelyen a fővárosi színésziskolák összes tárgyait a társulat elsőrendű tagjai tanították. Ennek a vállalkozásnak nagy volt a jelentősége és aktualitása, ugyanis a budapesti színi iskolákon való részvétel sok akadályba ütközött. Akik e tanfolyamot elvégezték, azonnal működési engedélyt kérhettek a színészegyesülettől. A színésziskolába jelentkezhetett bárki, aki a színjátszás tudománya és művészete elsajátítására kedvet kapott. A színi iskola tanárai között szerepeltek: Sebestyén Mihály, Sebestyén Jenő, Sándor Júlia, Kiss Gyula, Jávör Alfréd. A növendékek a rendes színházi előadásokon statisztálhattak, és havonta egyszer nyilvános vizsgálóelőadáson kellett fellépniük.

A **Színház és Társaság** című kiadvány a marosvásárhelyi színjátszásról így vélekedett: „Szabó Pál színtársulatáról nem csak a helyi, de a kolozsvári, a szebeni sajtó is megállapította,

hogy egyes erőiben elsőrangú értékeket mutathat fel s kellő vezetéssel a marosvásárhelyi színházi kultúrát odafejlesztette, hogy egy kis színvonalért nem kell emlékeink közé menekülnünk.”¹²

1919. február 16-án a marosvásárhelyi társulat Ady Endre matinét szervezett a Kultúrpalotában az elhunyt nagy költő emlékére. A matinén Sebestyén Mihály, Kiss Gyula, Nánási Juliska, Ardó Böske Ady-verseket szavaltak, Binder Ady-Reinitz dalokat énekelt.

1919. április 6-án ünnepelték Tibor Lóri, április 12-én pedig Áldory László 20 éves jubileumát a marosvásárhelyi színháznál. Ugyancsak áprilisban a kolozsvári társulattal Tihanyi Oszkár és Bretán Miklós operaénekes lépett fel Marosvásárhelyen. Szabó Pál leszerződtette Török Emil korrepetitort a Kolozsvári Nemzeti Színháztól.

A **Színház és Társaság** című lap 1919 első felében egy színházi „Kedvenc verseny”-t indított el, amelynek során szavazatok által akarták megtudni, hogy a marosvásárhelyi közönségnek ki a kedvence. Sebestyén Mihály színész becsületből nem vett részt a versenyben, ugyanis társtulajdonosa és szerkesztője volt a lapnak. A versenyt Szabó Pál igazgató vezetése alatt álló zsűri bírálta el. A végleges eredmény a lap hetedik számában jelent meg, amely szerint az operett műfajában Bordás Rózsi 3139, Sáfár Sándor 2926, míg a dráma kategóriában Sándor Júlia 1072 és Kiss Gyula 915 szavazattal nyertek. Ezek a szavazatok igazolták azt a tényt, hogy ők voltak a marosvásárhelyi közönség kedvenc művészei.

Annak ellenére, hogy Marosvásárhelynek nem volt állandó színházépülete és a város jelentős pénzügyi gondokkal küzdött, a színtársulat mégis próbálta előremozdítani Marosvásárhely társadalmi életét. Ilyen kezdeményezés volt a szegény sorsú gyermekek megsegítésére rendezett előadás, az 1919. február 28-án színre vitt *Mágnás Miska* című operett, fényes szereposztásban: Kürti, Pásztor Ferike, Kiss Gyula, Tibor Lóri és mások.¹³ A helyi középiskola diáksága részére klasszikus előadásokat tartott a színház. Pünkösöd első napján a színtársulat matinét rendezett özvegy Zsoldos Sándor megsegítésére, aki elvesztette egyetlen fiát és támaszát. A matinén a társulat összes elsőrangú tagja fellépett.

Általában a júliusi hónap holt szezont jelentett a színházi életben is, de Marosvásárhely megcáfolta a régi szokásokat.

Az első évad nyara a szerződtetésekkel és vendégszereplésekkel telt el. Júniusban Szabó Pál meglátogatta az aradi, debreceni, kolozsvári és nagyvárad színházakat, hogy onnan

¹² Színház és Társaság, 7/1919.

¹³ Színház és Társaság, 10/1919.

szerződtesen színészeket. A későbbiekben Szegedre és Temesvárra is hasonló céllal indult. Ezzel majdnem egyidőben a Nagybánya, Dés, Nagykároly, Máramarossziget egyesült kerülete meghívta Sebestyén Mihályt színigazgatónak, azzal a céllal, hogy városaik részére elsőrangú színtársulatot szervezzen. A társulat augusztusban kezdte volna el működését, amely a magyar színházi kultúra értékes gyarapodását és nyereségét jelentette.¹⁴ Más városokból is próbáltak vásárhelyi színészeket szerződtetni, például Nagyváradról Erdélyi Miklós, Szegedről Almássy Endre és Debrecenből Heltai Jenő színigazgatók, viszont Szabó Pál már leszerződtette a neki szükséges erőket. 1919 júliusban Marosvásárhelyen vendégszerepelt a kolozsvári társulattól többek között Pintér Böske, Eszterházi Annie, Hazayné Kassay Edith és Lengyel Vilmos, ugyanakkor Gerő János és Sáfár Sándor búcsúzott a társulattól. Pintér Böske 1927-től, három évad kolozsvári szerződés után Brassóban és a Székelyföldön játszott. Lengyel Vilmos 1915-től Kolozsváron szerepelt, 1919-től Marosvásárhelyre szerződött, majd az Erdélyi-Bánáti Magyar Színész Egyesület elnöke lett, később Budapesten csinált karriert.

1919. augusztus 3-án lejárt Szabó Pál társulatának első marosvásárhelyi évadja. Az első évad után Nánási Juliska, Pásztor Ferike és Kiss Gyula maradtak a társaságnál. Az új évad új színészei Zilahy Pál és Sereg Marcsa volt. Sereg Marcsa Debrecenből érkezett, a szubrettek egyik legbájosabbikának tartották, Marosvásárhelyen kezdte erdélyi pályáját a színháznál.

Az egy hónapig tartó szünet alatt a színház termének festését és díszítését tervezték befejezni. A két szezon közötti periódusban egy hónapra szünetelt a Színház és Társaság című lap is. Az új színtársulat szeptember 1-jén kezdte meg működését az új szezonban, továbbra is Szabó Pál vezetésével. A következő évadban több kolozsvári színész szerződött Marosvásárhelyre: Táray Ferenc, Baranyai Kató, Rutka Gyula és Jeney Ferenc.

Szabó Pál közel fél évtizedig volt a színház színigazgatója.¹⁵

¹⁴ Székely Napló, 90/1919.

¹⁵ I.m. 112/1919.

Színházi élet az 1920-as években Marosvásárhelyen

Ebben a periódusban Marosvásárhelynek volt állandó színtársulata, a Transsylvánia Szálló nagytermében játszottak, ugyanakkor folytatódtak a vendégszereplések is. 1920. március 30-31-én a Kolozsvári Magyar Nemzeti Színház első operaprimadonnája, Baranyai Jolán vendégszerepelt Marosvásárhelyen.

A városban időnként már román társulatok színészei is vendégszerepeltek, ők is a Transsylvánia Szálló termében léptek fel, ez idő alatt a helyi társulat a Kultúrpalotában játszott. 1920. május 30. és június 1. között a Iași-i Nemzeti Színház vendégszerepelt Marosvásárhelyen.¹⁶

1920. augusztus 7-én Emil Isac színházi felügyelő ankétot rendezett a Transsylvánia Szálló színháztermében a színházi építmény alkalmasságáról, tulajdonviszonyáról. A városi hatóságok csupán az engedélyezés ügyében jártak el. Október 5-én az Ugron család tulajdonában lévő Transsylvánia épületére a Banca Românească (Román Bank) vetette ki hálóját, de sikertelenül, mivel a színháznak érvényes telekkönyvi szerződése volt a színházteremre 1922-ig.

Bár az 1920-as évek elejétől már Marosvásárhelyen is megváltozott a megszokott politikai légkör, a színház előadásai révén próbálta megőrizni a város magyarságtudatát. 1920. november 12-én Katona József születésének 128. évfordulója alkalmából Marosvásárhelyen színre vitték a *Bánk bán*-t. Következő év januárjában egy Mikszáth estét tartottak, ahol a magyar író három novellájából egyfelvonásos darabok kerültek bemutatásra.

1921 márciusában új tagokkal bővül a marosvásárhelyi színtársulat: Budapestről Várnai Janka drámai szende, Betegh Böske szubrett, Tompa Béla énekes bonvivan, illetve Bárdy Bella coloratur énekesnő szerződtek a városba. Folytatódtak a vendégszereplések is, szeptemberben a Zsidó Zsargon Színház hat előadással lépett fel Marosvásárhelyen, Stammer igazgató vezetésével.¹⁷

¹⁶ I.m. 76/1920.

¹⁷ Sebestyén, 2011. 102.

A Marosvásárhelyi Magyar Színpártoló Egyesület

1921 vége felé a város kultúráját fontosnak tartó szűk csoport szükségét érezte egy színpártoló egyesület létrejöttének, ezzel megpróbálva fenntartani a lankadó marosvásárhelyi színjátszást. Úgy tűnt, hogy Marosvásárhelyen a magyar színészet végleg elvész, de ekkor lépett elő Bodor Pál a Marosvásárhelyi Magyar Színpártoló Egyesület megalakításának gondolatával. Bodor Pál Marosvásárhely legutolsó és egyben legnagyobb színpártolója volt, aki akkor lépett előtérbe, amikor az élő magyar szóra a legnagyobb szükség volt. Saját vagyonának egy részét is a színháznak adományozta, ugyanakkor személyesen ment el bérlőket keresni, és ezzel elérte, hogy heti három alkalommal a színészek teltház előtt játszottak. Bodor Pálon kívül színházi mecénások voltak: dr. Drexler Béla (gazdasági szakember, tag volt a Maros megyei Földműves Szövetségben, a Marosvásárhelyi Takarékpénztár Részvénytársaságban és az Erdélyi Bank Részvénytársaságban), dr. Fekete Andor (ügyvéd, később szerepe volt a Székely Színház megalapításában), Patrubány Miklós, Winkler János, Gárdos József, Büchler Arthur, Schwartz Antal, Kárnász Kálmán, Keleti Péter, Bürger Dezső, Kátai Károly, Herczeg Ferenc, Reiszfeld Miklós – de Bodor Pál lelkesedését senki nem tudta továbbvinni a gazdasági leromlásaik miatt.

A Marosvásárhelyi Magyar Színpártoló Egyesület megalapításának napján, 1921. november 20-án az ülésen részt vett Bodor Pál, dr. Janovics Jenő, aki a megnyitó beszédet is mondta, illetve Marosvásárhely közéletének reprezentánsai, direktorok és érdeklődők (többek között Herczeg Ferenc), a színházzal többé-kevésbé vonatkozásban állók serege. Az alapszabályok felolvasása után következett a formális megalakulás. Lécfalvi Bodor Pál lemondott az egyesület elnöki posztjáról, ezért a vezetőség a következő képen alakult: dr. Bernády György elnök, Lécfalvi Bodor Pál és Drexler Béla alelnökök, Polony János titkár, emellett az egyesületnek volt egy száztagú választmánya és 25-25 tagból álló albizottsága a városi és vidéki társadalomból. Az este díszelőadással zárult, Shakespeare: *Rómeo és Júlia* című drámáját vitték színre.

Annak ellenére, hogy a román kormány nem engedélyezte az egyesület létrejöttét, az mégis feladatának tekintette a marosvásárhelyi színházi élet fellendítését. Az egyesület átvette a kátyúba rekedt Szabó Pál színtársulata anyagi ügyeinek rendezését, kifizette az adósságokat és az elmaradt gázsikat, színházi kellékeket és felszereléseket vásárolt, ellenőrizte a színház költségvetését, restaurálni akarta a Transsylvánia épületét. Mindenekelőtt fokozni akarta a

színház látogatottságát, ennek érdekében az egyesület bevezette a bérletrendszert. Emellett pazar fővárosi díszleteket készíttetett és külön ruhákat varratott az egyes előadásokra (Kék Mazúr, Hollandi menyasszony). Itt vette kezdetét a marosvásárhelyi magyar színészet fénykora néhány lelkes mecénás és a város magyar társadalmának jóvoltából.¹⁸

1921. december 6-án Lécfalvi Bodor Pál Bukarestbe utazott, ahol mint a Színpártoló Egyesület alelnöke a kultúrminisztériumnál eljárta a Marosvásárhelyi Magyar Színpártoló Egyesület alapszabályai jóváhagyása érdekében. Terve sikerrel zárult. Az egyesület lapja, az **Erdélyi Társaság**, amelynek szerkesztője Sényi László, az eseményekről így nyilatkozott: „A színészek az utóbbi napok nélkülözései és izgalmai által elcsigázott vonásaikat ébredő remény derítette fel.”¹⁹

A Marosvásárhelyi Magyar Színpártoló Egyesület létrejöttének jóváhagyásával újra beindult a színházi szezon, ahol operákat és klasszikus zenéjű operetteket, régi magyar daljátékokat is játszottak. Néhány előadás ebből az időből: Lehár Ferenc: *Pacsirta, Kék Mazúr*; Fall Leó: *Stambul Rózsája, Elvált Asszony*; Kálmán Imre: *Hollandi menyasszony, Farsang tiündére*; Farkas Imre: *Kis kadét, Cseregyerekek, Rózsika lelkem*; Kulinyi Ernő: *Hamburgi menyasszony, Ezüstsirály*; Huszka Jenő: *Lili bárónő, Levendula, Cigány grófnő*; Offenbach: *Kis grizett, Fifi, Szerencsetánc*.²⁰

Csendes színházi évek

Az 1920-as évek első felében a marosvásárhelyi színházi életet a nyugaltság jellemezte. A színházi évadok a megszokott módon zajlottak, új színészek szerződtek a társulathoz, illetve egyre több vendégszereplés is látható volt.

1923 októberében Thália egy rövid időre a Kultúrpalotába költözött, amíg a színházterem javítási munkálatai folytak. A társulat új tagjai: Fajk Rózsi, Gálffy Anna, Lázár Hilda, Gál Piri, Szepessy Edit, Örvössy Géza, Szakács Árpád.

November elején a Román Nemzeti Színház vendégszerepelt Marosvásárhelyen, a *Hamlet* került bemutatásra. Ez idő alatt a magyar előadások szüneteltek. A hónap végén Lengyel Vilmos

¹⁸ Erdélyi Társaság, 6-7/1921.

¹⁹ Uo.

²⁰ Uo.

vendégszerepelt Marosvásárhelyen, *A trónörökös* premierjén a főszerepet játszotta. Tompa Béla a *Marinka, a táncosnő*-ben vendégszerepelt.

1923 december 7-én volt a színház fennállásának ötéves jubileumát ünnepelte, ez alkalomból a társulat színre vitte Jókai Mór: *Az aranyember* című művét.

1924. január elején Alexandru Lapedatu, a vallásért és művészetekért felelős miniszter, Fehér Imrének kínálta fel a marosvásárhelyi színház koncesszióját. Fehér Imre nem bólintott rá egyből az amúgyis régóta igazgatóválságban szenvedő vásárhelyi színház igazgatói székére. A konzorcium nevében Dálnoki István színházi titkár Kolozsvárra utazott, remélve, hogy végre elintézészt nyer a vajúdó marosvásárhelyi színház sorsa. Sajnos ezúttal sem járt sikerrel.²¹

1924 szeptemberében Szendrey Mihály lett az új színigazgató, vezetése alatt az új színházi szezon teljes erőbedobással kezdődött el. Október végére a marosvásárhelyi színház már a fénykorát élte, amely nemcsak Szendrey Mihály és társulata művészi teljesítményének köszönhető, hanem a magyar közönség áldozatkészségének is. Az ifjúság érdeklődésének fellendítése érdekében a színház igazgatósága szombat délutánonként előadásokat szervezett a diákok számára, illetve megkezdtek a szervezkedéseket az iskolák igazgatóságával. Ennek eredményeképpen olyan darabok kerülnek színre, amelyek a tananyagban is szerepeltek, mint például Jókai Mór, Csiky Gergely, Kisfaludy Károly, Molière és Shakespeare legjobb művei. Újításnak számított az is, hogy Szendrey Mihály színigazgató bevezette az éjjeli előadásokat. Az első ilyen előadás Georges Feydeau: *A férj vadászni jár* című darab volt. Szeptemberben visszatért a marosvásárhelyi társulathoz Novák Irén, Sebestyén Jenő, Jávör Alfréd és Olasz Lajos. Kiss Gyula helyét Földes Mihály tölti be.

1924. november 15–21 között a bukaresti Román Nemzeti Színház vendégszerepelt Marosvásárhelyen. Ez idő alatt a magyar társulat a Kultúrpalotában játszott. Novemberben Király Ernő, Budapest egyik legnépszerűbb tenoristája vendégszerepelt a városban.

Az 1924-es év folyamán a marosvásárhelyi színháznak fontos kulturális szerepe volt: „erkölcsnemesítés, ízlésfejlesztés, kultúra terjesztése, magyar nyelv, nemzeti érzés és gondolat ápolása”.²² Ezzel egyidőben a román szerzők műveit lefordították magyar nyelvre, és előadták a színpadon a magyar közönségnek, ilyen volt többek között Ion Luca Caragiale: *Szemet szemért, fogat fogért* című darabja.

²¹ Színházi Hét, 5/1924.

²² Uo.

Nem meglepő, hogy 1925-ben a marosvásárhelyi színtársulatot az ország legjobb társulatai között tartották számon.

Január első heteiben a színház Jókai centenáriumot ünnepelt. Szendrey Mihály igazgató elhatározására a társulat impozáns keretek között szervezte meg az eseményt: egy egész héten keresztül különböző Jókai műveket játszottak, többek között színre került *Az aranyember*, *Egy magyar nábob* és a *Kárpáthy Zoltán* is.

A marosvásárhelyi színház a marosvásárhelyi református egyházi dalkörrel egyetemben 1925. február 24-én a Kultúrpalota termeiben farsangi jelmezesest rendezett. Ez az esemény is alátámasztja azt a tényt, hogy egyház körökben is elfogadott volt a színház működésének támogatása.

Az impériumváltás időszakában nem volt ritka dolog, hogy egyes magyar nyelvű színdarabokat tiltólistára kerültek, bemutatásukat nem engedélyezték. Ilyen volt többek között Madách Imre: *Az ember tragédiája* című dráma is. Nem kis meglepetést vonva maga után, 1925 februárjának végén a román hatóságok végre visszavonták a darabot a tiltólistáról. Ennek öröme a társulat Poór Lilly és Forgács Sándor főszereplésében adta elő a remekművet.

A különböző sikerek ellenére azonban a színház anyagi gondjai továbbra sem enyhültek. A bérletek be nem fizetett havi részleteiből 1925 áprilisának végére 140 ezer lej hátralék gyűlt össze. A színház a Székely Naplóban megjelentetett sürgető szavakkal próbálta felhívni a vásárhelyi közönség figyelmét a veszteségre. Ezzel csupán annyit ért el, hogy adóssága továbbra is növekedett.

1925. május 8-án a vásárhelyi színpadon fellépett Aristide Demetriad, a legnagyobb román Shakespeare-színész, Lengyel Menyhért világsikert ért darabjában, a *Taifunban*. Ezzel egyidőben megkezdődött az évad jutalomjáték és búcsúfellépések időszaka: Balogh Böske a *Postáskaticában*, Szakács Árpád a *Luxembourg grófjában*, Táray Böske a *Délibáb újdonságban*, Tompos Ella az *Államtitkár* című vígjátékban, Olasz Lajos a *Bizáncban*, Pintér Böske *Kékszakáll nyolcadik feleségében*, Borovszky Oszkár a *Rip van Winkle* címszerepében, Halmos Mici az *Éva* címszerepében lépett a közönség elé.

1925 májusában Szendrey Mihály búcsúzott a marosvásárhelyi színház igazgatói székéből.²³

²³ Színházi Hét, 32/1925.

Az 1926-1927-es év viszontagságai a színházi élet tükrében

A színházi élet 1926-ban bizakodóan indult, azonban az új év nagy megpróbáltatásokat gördített elébe. Ilyen nehézségek voltak a bevezetett új színházi törvények, tárgyalások, koncessziók, valamint a megcsonkított költségvetés.

Év elején még bizakodva mutatta be a színtársulat Molnár Ferenc: *Az ördög* című darabját. Az estet a lelkes mecénás, Bodor Pál tiszteletére szervezték 1926. február 22-én, aki családjával távozni készült Marosvásárhelyről. Ez alkalommal búcsúbeszédet mondott a színház akkori igazgatója, Fehér Imre, Horváth László színész és Jakabffy Dezső rendező. A színház hálája jeléül a patrónusnak egy ezüst gyűrűt és egy ezüst keretbe foglalt kivágott színpaddarabot ajándékozott.

1926. március 23-án adták ki azt az új színházi törvényt, amely a kisebbségi színházakat harmadrendű, úgynevezett magántársulatokká süllyesztette, és évente megújítandó engedélyezési procedúrához kötötte működésüket.²⁴

1926. május 21-én a városi tanács, amely akkor Bernády György polgármestersége alatt működött, megtárgyalta Fehér Imre színházigazgató kérését, aki a magas villanyszámla részleges jóváírását kérte. Az igazgató úgy vélte, hogy a színház áramfogyasztásának egy jelentős részét nem a társulat, hanem az ugyanott fellépő román társulatok produkálták, akik egyáltalán nem térítették meg az árát. A tanács helyet adott Fehér Imre kérésének, és 20%-os díjkedvezményt szavaztak meg, amely a mindenkori magyar társulatot illette meg.

A nyár folyamán folytatódtak a vendégszereplések Marosvásárhelyen. Egyik alkalommal a kolozsvári Román Nemzeti Színház is fellépett Lengyel Menyhért: *Antónia* című darabjának román fordításával. A nyár folyamán a vilnusi zsidó színház is vendégszerepelt a városban.

Július 17-én Vasile Goldiș román miniszter aláírta az új színházi koncessziót. Ennek értelmében a színház helyisége havonta 8 estén egy román társulatot illet meg, valamint minden évadban két román darab adandó elő magyar fordításban. Emellett külföldi állampolgárságú színész nem léphet színpadra, és a színház vigalmi adója 26%-ra növekszik. Ilyen körülmények között Marosvásárhelyen a kezdeményező bizottság lemondott a Színügyi Bizottság felállításáról.

Július 28. és augusztus 3. között Bodor Pál hazalátogatott Marosvásárhelyre, és tárgyalásokat folytatott a színház szervezése ügyében a város vezetőivel és a színház bérlőivel.

²⁴ Sebestyén, I.m. 159.

Július 31-én megerősítést nyert, hogy az 1926–1927-es évadban is Fehér Imre társulata fog játszani a városban.

A következő színházi évad mégsem lesz hosszú életű, ugyanis már 1927 márciusának a végén Fehér Imre és társulata elhagyta a várost és Tordán lépett fel. A sajtó a színházi évad rövidegét abban látta, hogy Bodor Pál eltávozott Marosvásárhelyről, így megszűnt a színpártolás, és a polgármesteri hivatal sem karolta fel a színjátszás ügyét. A közönség is érdektelenné vált, hiába volt tehetséges társulata a városnak.

1926 után nem beszélhetünk színészetről Marosvásárhelyen. A ruhatár, könyvtár, díszlet nagy részét Fehér Imre eltulajdonította. A könyvtár papírányagát elhordták, a kottaanyagokat mészárosokhoz vitték, a bibliofil értékű könyvek papírjaiba élelmiszereket csomagoltak. A Színpártoló Egylet feladta a harcot, és sorsára engedte a színpártolásról híres Marosvásárhelyen a magyar színház ügyét. „A színházi felszerelést a mindenkor marosvásárhelyi színigazgatók tovább is használták. A díszleteket, ruhákat átalakították, rongálták, a legvándalább módon kezelték. Ezeket magukkal is vitték Temesvárra, Brassóba, Nagyszebenbe. Ínségesebb téli szezonban a díszletekkel fűtöttek. Fehér Imre társulata Kovács Imre itt maradt könyvtárát is felégette. Ha valaki fel mert szólni ezen tettek ellen, azt a magyar kultúra ellenségeinek nevezték a színigazgatók. Egyedül a színház könyvtára maradt meg. Teljesen eltűnt a városi színház paróka gyűjteménye és hatalmas kelléktára. Fehér Imre a marosvásárhelyi felszerelést használta. Az itt maradt hosszú hányadtatás után kikerült a Fürst telepre, egy raktárba, a könyvtár szemétdomb módjára le van dobálva a földre, befedve a hóval. A zeneanyagok is vizesen rothadnak, és senki sincs, aki ennek megmentésével törődne. A magyar színigazgatók nem adnak Vásárhelynek egy népszínmű zeneanyagot, de egy színigazgató használja a város készletét.”²⁵

A gazdasági válság és az 1930-as évek megpróbáltatásai

A következő periódusban több próbálkozás történt egy állandó magyar színház létrehozására, sajnos sikertelenül. A városházán Kovács Elek értekezletet hívott össze a színház megsegítésére. A kevés számú résztvevő miatt a tanácskozás határozatképtelen volt, és sajnos a második próbálkozás sem hozott sikert. Ennek az az oka, hogy nem jelentek meg azok a tanácskozáók, akiknek a döntésétől függött a színház létének meghosszabbítása.

²⁵ Marosmenti Élet, 4/1929.

1928. május 6-án a Marosvásárhelyen szereplő kolozsvári társulattal fellépett *Az aranyember*-ben a 87 éves Szentgyörgyi István, akinek születésnapját ezzel a szereposztással ünnepelte a színház és közönsége.

Az 1927–1928-as színházi évad is hamarabb fejeződött be.

1928 szeptemberének elején még nem volt pontos határozat a színház működésével kapcsolatosan. Szendrey Mihály, Fehér Imre és Gáspár Jenő színigazgatók személyesen keresték fel Bernády György polgármestert játékjogért, illetve bérleti szerződések ügyében. A kérdés októberre sem oldódott meg, ugyanis a bérletek problémája nagyban függött a Transsylvánia Szálló bővítésének és átépítésének befejezésétől. Ugron András, a Transsylvánia Szálló tulajdonosa, november 1-jére ígerte a munkálatok befejezését, valamint ezek után kerülne sor a központi fűtés beszerelésére is. A **Székely Napló** úgy vélekedett az ügyről, hogy ez lenne Erdély legnagyobb színház- és moziterme.²⁶

Az újjáépített Transsylvánia Szálló színháztermének felavató előadását 1929. április 5-én tartották meg, az új színpadon a gyimesi Vadvirág lépett fel. Ennek ellenére a **Marosmenti élet** 10. száma azt közölte, hogy a marosvásárhelyi színház ügye „tojástáncot jár”. Szendrey Mihály színigazgató egyik hétről a másikra bizonytalan jelentéseket adott ki, a közönséget falragaszokkal, plakátokkal próbálta látogatásra bírni.

1929 szeptemberében Gáspár Jenő társulata kapott a kulturális minisztériumtól koncessziót a vásárhelyi színház működtetésére. Gáspár Jenő színházat akart a városnak, társulatot szeretett volna szervezni. Karácsonyi ajándékként színtársulatával megnyitotta a korzóközi Kultúrházat. A lehető legjobbat akarta a városnak, és bízott is a sikerében.

Mindennek ellenére, az 1930-as és az 1940-es évek első felében sem oldódott meg a marosvásárhelyi színház helyzete. Ennek fő oka a gazdasági válság és az állandó teremhiány. Az 1930-as évek elején a színház helyárait is leszállítják, a legdrágább 88 lej, a legolcsóbb 15 lej volt.

Ebben az időben főleg a kolozsvári Nemzeti Színház segítette ki Marosvásárhelyt vendégszereplésekkel, báró Kemény János, a kolozsvári Nemzeti Színház főigazgatója és titkára vezetésével. A kolozsvári társulat legfennebb kétszer kéthetes kisévadokat tarthatott Marosvásárhelyen, és csakis prózai társulat vendégszerepléséről lehetett szó, ugyanis a zenés műfajú előadásokra továbbra sem volt alkalmas terme a városnak.

²⁶ Sebestyén, I.m. 220–221.

A **Székely Szó** című újság amellett kardoskodott, hogy a Kultúrpalota dísztermét alakítsák át színházteremmé, ugyanis Marosvásárhely az egyetlen olyan magyar nagyváros Erdélyben, amely nem rendelkezik önálló színházzal. Önálló színházépület építésére várni a háborús körülmények között kilátástalan remény volt, az átalakítás viszont pár százezer pengőből megoldhatónak tűnt. Csíszár Lajos építkezési vállalkozó ellenben azon a véleményen volt, hogy mindenképp szükség volna egy önálló színházi épületre. Bernády György polgármester a Kultúrpalota termét koncertteremnek tervezte, ezért nem felel meg színházi célokra tűzrendészetileg és az elérhetőség szempontjából sem. Kicsi a műszaki tere is. Az újság szerint az orgonát, amit az épület nagyterméhez terveztek, oda kellene adni valamelyik felekezetnek, lebontva a díszpáholyból kialakított vetítőfülkét, és a nagyteremet alkalmassá kell tenni színházi előadásokra. A vitába többen is beleszóltak, ellenezték az orgona átköltöztetését.²⁷

A Marosvásárhelyi Székely Színház megalakulása

A közel másfél évszázadnyi küszködés után a színházalapítás eszméje újra napirendre került Marosvásárhelyen, a II. Világháború után ismét belevágtak a színház alapításába.

1945-ben a Salamon Ernő Athenaeum műkedvelő társaság tartott előadásokat Marosvásárhelyen, ezek a színjátszásnak egy úgynevezett népi kezdeményezési jellegét biztosították a városban.

A július 21-i vezetőségi gyűlésen a városatyák döntöttek a marosvásárhelyi székelyföldi színház létesítésének ügyéről. A műkedvelő munkásegyesület úgy vélte, hogy elegendő az ő határozata a színházalapításhoz. A gyűlés elnöke Molter Károly, titkára Pittner Olivér, a Kommunista Párt képviselője volt, aki ismertette az ezügyben addig tett lépéseit. Ilyen intézkedése volt a kommunista párttal és a kolozsvári exponenseivel folytatott tárgyalások sora. A színházalapítás hátterében egy erős pártstratégiai trükkje húzódott meg a kommunista pártnak: a szervezésben való részvétel nélkül a színházépítő mozgalom nem tehet hatékony lépéseket. Tompa Miklós, a színház későbbi rendezője, a vezetőségi ülésen ismertette a színház elvi szempontjait: úgy vélte, hogy a színház ügye a közösség ügye is, és a színházakat a közintézmények rangjára kell emelni. A szervezett társadalom a szellemi fegyvereit nem

²⁷ Uo, 458,

engedheti ki többé a kezéből. Ennek tudatában kell a Salamon Ernő Athenaeumnak megtennie a színház érdekében a szükséges lépéseket.

A színház szervezését Pittner Olivér, Tompa Miklós, az új színház rendezője, és báró Kemény János kezdték meg. Utóbbi a művészszerkesztésért és műsorpolitikaért felelt. Tompa Miklós manőverei révén jelentős művészi eredmények elérése vált lehetővé a színházban. Minden cselekedet csak a hatalomnak udvarolva, és terminológiájának bástyái mögé húzódva sikerülhetett.

A Salamon Ernő Athenaeum vezetőségi ülésén még Székelyföldi Színház létesítéséről szövődtek tervek, miszerint az alakulandó együttes két részletben játszana öt hónapig Marosvásárhelyen. Az Athenaeum ezzel befejezettnek tekintette szerepét, a későbbiekben szinte nyomtalanul eltűnt a színház környékéről.

A színházszervezés több feladat megoldását jelentette, gondokkal és akadályokkal kellett megküzdeni, de ugyanakkor segítő szándék és kéz is akadt. A színház fő feladata a polgári réteg és az ifjúság demokratikus kultúrigényének kielégítése volt. Ezzel ellentétben gondot jelentett a tagok leszerződtetése, a színházi szakemberek és színészek hiánya. A műkedvelő társaság külföldről igyekezett magyar művészeket szerződtetni. A kormány nem vonta meg a színház alapítás ügyétől az erkölcsi és anyagi támogatást.

A színházalapítást igen kedvező volt népi kezdeményezésként feltüntetni, mert az új rendszer így kívánta igazolni demokratikus arculatát. Báró Kemény János, az intézmény alapításának egyik (utóbb méltánytalanul mellőzött) főszereplője később, a színház fennállásának 25. évfordulója alkalmából így nyilatkozott: „A felszabadulás utáni hetekben, hivatalos felkérésre részt vettem a marosvásárhelyi színház megalapozásában. Hármasban dolgoztunk; Pittner Olivér a kommunista pártot képviselte, főleg gazdasági természetű ügyekkel foglalkozott, Tompa Miklós, a közismert rendező, és jómagam. Művészszerkesztésre és műsorpolitikára vonatkozó kérdésekkel foglalkoztam. Színházat csináltunk egy városban, ahol akkoriban alig három színész élt.”

1946. február 4-én a hatalom zöld utat nyitott az alulról jövő kezdeményezésnek. A Hivatalos Közlönyben megjelent törvényerejű rendelet kitért az állandó marosvásárhelyi színház állami támogatásának ügyére. Meghatározta, hogy művészi tevékenysége milyen hazai földrajzi területekre terjedjen ki, ezzel szentesítve a színház kultúraterjesztő szerepét olyan helyeken is, ahol évszázados elmaradást kellett pótolni.

Először az új intézmény létének technikai feltételeit kellett megteremteni. Fő gondot továbbra is a megfelelő épület kiválasztása jelentett, ugyanis a Transsylvania Szálló épülete a háború folyamán megrongálódott. Egyetlen szóba jöhető épület a színház számára a Kultúrpalota volt, amely eredetileg hangversenyteremként működött. Másodsorban a színház művészszemélyzetét kellett kialakítani egy olyan városban, ahol nem volt megfelelő személyi állomány és kellő tapasztalat. A társulatszervezés személyi feltételeinek megteremtésében Kemény Jánosé és Tompa Miklósa volt a döntő szerep. Tompa Miklóst a Groza-kormány március 4-én hivatalosan is kinevezte az új színház igazgatói székébe. Kemény János bárói származása miatt nem fért bele az új hatalom távlati elképzeléseibe. Tompa Miklós a háború és az ostrom idején Budapesten tartózkodott, jó kapcsolatokat létesített a színházi élet későbbi vezetőivel, Major Tamással és Gobbi Hildával. Kemény János neve sokak számára garanciát jelentett arra, hogy a marosvásárhelyi színházalapítás ígéretes művészi vállalkozás. A helyi erők mozgosításában a Salamon Ernő Athenaeum műkedvelői mellett a város fiatal értelmiségének, színházpártolóinak, iparosoknak és műkedvelőknek jutott fontos szerep. Tompa Miklós minden kiépített kapcsolatát a színház javára használta fel.

Megteremtődtek a színházalapítás feltételei, meg volt a hatalom politikai szándéka, a város színházteremtő elszántsága, szakmailag és emberileg megfelelő szervező egyéniségek álltak a vállalkozás élére, akik képesek voltak a színház teljes személyzetének a toborzására, rendelkezésre állt egy impozáns épület. A marosvásárhelyi intézmény létrejötte valóságos csodának tekinthető, az összeomlás utáni viszonyok közt a teremtő szándék rövid idő alatt szembetűnő eredményt szül.

Az 1946-os év első hónapjaiban folytak az előkészületek: operettársulatot szerveztek, zenészeket és táncosokat kerestek versenyvizsgák és hirdetések útján, majd megszervezték a tánckart, a zenekart és a kórust. A Kultúrpalota nagytermét átalakították színházteremmé. Az orgonát nem lehetett leszerelni, a színpad jó része mélységében az orgona hídja alá került.

1946. március 10-én hivatalosan megkezdte működését a Marosvásárhelyi Székely Színház. A bemutató előadáson Lehár Ferenc: *A mosoly országa* című operettjét adták elő. A Székely Színház első két éve egyértelműen operettkorszak volt.²⁸

²⁸ Kovács, 2001. 51.

Következtetések

A történelem futószalagán nem egyszer fordult elő, hogy fel kellett ébreszteni a nép szunnyadó nemzeti öntudatát, hovatartozását. Ennek alapvető eszköze az anyanyelv ápolása és művelése, amit legkézenfekvőbben a színház tudott biztosítani. Hasonló volt a feladata az erdélyi színjátszásnak is már a XIX. századtól kezdődően.

A színháznak tanítói és művelői hivatása mellett mindig nemzetformáló és erősítő szerepe is volt. A klasszikus, komoly színművekkel együtt a zenés-táncos színházi előadások is hozzájárultak egy város polgárosodásához. A színpadra vitt művek, akárcsak a könyvek, a többség számára elérhetőek voltak, emellett a színház képi és hangi élményt is nyújtott, felüdülést, szórakoztatást biztosított a közönség számára, társadalmi hovatartozástól függetlenül.

Marosvásárhelynek az impériumváltás időszakában nagy szüksége lett volna az élő magyar szóra, amit a város polgárai egy állandó színház létrehozásában láttak. Erdély nagyvárosaihoz viszonyítva ez mégsem bizonyult egyszerű feladatnak. A XIX. századot még csak az általános próbálkozások, kisebb tervek sora jellemezte. Az első világháborút követő periódusban, ahogy már kutatásom elején is említettem, több kísérlet is történt állandó színház létrehozására, viszont mindez csak terv maradt. A megváltozott 1920-as évek politikai viszonya még inkább háttérbe szorította a színház ügyét. Az 1930-as évek gazdasági válsága odáig süllyesztette a színházi érdekeket, hogy Marosvásárhelyen szinte teljesen megszűnt a magyar színjátszás. A két világháború közötti periódusban több színpártolója is akadt a városnak, akik az olyan problémákkal igyekeztek szembenézni, mint például az állandó teremhiány. Az említett periódusban több színigazgatója és színtársulata volt a városnak, de legtöbbször mégis a vendégszereplések tartották életben a vásárhelyi színjátszást. Legtöbbször a kolozsvári társulat színészei szerepeltek Marosvásárhelyen.

1945-ben kezdett el újra pislákolni a remény fénye. Másfél évszázad küszködése után 1946. február 10-én megalakult az állandó magyar színház Marosvásárhelyen, azaz létrejött a Székely Nemzeti Színház.

A marosvásárhelyi színházi élet jeles képviselői az impériumváltás idején (a tanulmányozott korabeli színházi lapok alapján)

Áldory László	1919-ben a marosvásárhelyi társulat tagja
Ardó Böske	Naiva, 1918–1919-es évadban lép fel Marosvásárhelyen
Balogh Böske	1925-ben a marosvásárhelyi társulat tagja
Baranyai Jolán	a Kolozsvári Magyar Nemzeti Színház első operaprimadonnája, volt, 1920. március 30-31-én vendégszerepelt Marosvásárhelyen
Baranyai Kató	1919–1920-as évadban szerződik Kolozsvárról a marosvásárhelyi társulathoz
Bárdy Bella	coloratur énekesnő, 1921 márciusában szerződik Budapestről a marosvásárhelyi társulathoz
Betegh Böske	szubrett, 1921 márciusában szerződik Budapestről a marosvásárhelyi társulathoz
Bordás Rózsi	1918–1919-es évadban lép fel Marosvásárhelyen, 1919-ben közönségkedvenc operett műfajban
Borovszky Oszkár	1925-ben a marosvásárhelyi társulat tagja
Bretán Miklós	a kolozsvári társulat operaénekes, 1919-ben vendégszerepel Marosvásárhelyen
Demetriad, Aristide	a legnagyobb román Shakespeare-színész, 1925. május 8-án lép fel a vásárhelyi színpadon
Eszterházi Annie	1919 júliusában vendégszerepel Marosvásárhelyen
Fajk Rózsi	1923-ban a marosvásárhelyi társulat tagja
Fehér Imre	marosvásárhelyi színigazgató 1925 májusától 1926 februárjáig
Forgács Sándor (Forgách?)	1921–1935 között a kolozsvári társulat tagja, gyakran fellép Marosvásárhelyen is (1925-ben főszereplő <i>Az ember tragédiájá-</i> ban)
Földes Mihály	1924-ben a marosvásárhelyi társulat tagja
Gál Piri	1923-ban a marosvásárhelyi társulat tagja
Gálffy Anna	1923-ban a marosvásárhelyi társulat tagja

Gáspár Jenő	1929 szeptemberében társulata koncessziót kap a kulturminisztériumtól a vásárhelyi színház működtetésére, színházat akar a városnak, társulatot szeretne szervezni.
Gerő János	1919-es évad végén búcsúzik a marosvásárhelyi társulattól
Halmos Mici	1925-ben a marosvásárhelyi társulat tagja
Hazayné Kassay Edith	1919 júliusában vendégszerepel Marosvásárhelyen
Horváth László	színész Marosvásárhelyen, Fehér Imre igazgatósága idején
Jakabffy Dezső	1925–1928 között színész, rendező Marosvásárhelyen
Jávor Alfréd	1919-ben Marosvásárhelyen beindult színi iskola tanára, 1924-ben is a marosvásárhelyi társulat tagja
Jeney Ferenc	1919–1920-as évadban szerződik Kolozsvárról a marosvásárhelyi társulathoz
báró Kemény János	1930-as években a Kolozsvári Nemzeti Színház igazgatója, majd az 1946-ban megalakult marosvásárhelyi állandó színház egyik alapítója, művészszemélyzetért és műsorpolitikáért felel
Király Ernő	Budapest népszerű tenoristája, 1924-ben vendégszerepel Marosvásárhelyen
Kiss Gyula	1918–1919-es évadban lép fel Marosvásárhelyen, az 1919-ben Marosvásárhelyen beindult színi iskola tanára, 1919-ben közönségkedvenc dráma műfajban, 1919 után is marad a marosvásárhelyi társulatnál
Kürti ?	1918–1919-es évadban lép fel Marosvásárhelyen
Lázár Hilda	1923-ban a marosvásárhelyi társulat tagja
Lengyel Vilmos	1919 júliusában vendégszerepel Marosvásárhelyen, majd leszerződik a városba
Nánási Juliska	1918–1919-es évadban lép fel Marosvásárhelyen, 1919 után is marad a társulatnál
Novák Irén	1924-ben a marosvásárhelyi társulat tagja
Olasz Lajos	1924–1925-ben a marosvásárhelyi társulat tagja
Örvössy Géza	1923-ban a marosvásárhelyi társulat tagja

Pásztor Ferike	1918–1919-es évadban lép fel Marosvásárhelyen, 1919 uán is marad a társulatnál
Pintér Böske	1919 júliusában vendégszerepel Marosvásárhelyen, 1925-ben a marosvásárhelyi társulat tagja
Poór Lilly	1910-től a kolozsvári társulat tagja, gyakran fellép Marosvásárhelyen is (1925-ben főszereplő <i>Az ember tragédiájában</i>)
Rutka Gyula	1919–1920-as évadban szerződik Kolozsvárról a marosvásárhelyi társulathoz
Sáfár Sándor	debreceni Nemzeti Színház bonvivánja, 1919. január 14-én vendégszerepelt a népszerű <i>Csárdáskirálynő</i> ben, majd leszerződik a marosvásárhelyi társulathoz, 1919-ben közönségkedvenc operett műfajban, 1919-es évad végén búcsúzik a marosvásárhelyi társulattól
Sándor Júlia	1918–1919-es évadban lép fel Marosvásárhelyen, az 1919-ben Marosvásárhelyen beindult színi iskola tanára, 1919-ben közönségkedvenc dráma műfajban
Sebestyén Jenő	1919-ben Marosvásárhelyen beindult színi iskola tanára, 1924-ben is a marosvásárhelyi társulat tagja
Sebestyén Mihály	1919-ben a színház művezető igazgatója, az ő kezdeményezésére színésziskola indul Marosvásárhelyen, amelynek tanára lesz, a <i>Színház és Társaság</i> című lap szerkesztője
Sereg Marcsa	A debreceni társulat szubrettje, 1919–1920-az évadra leszerződik Marosvásárhelyre
Szabó Pál	1919–1924 között a marosvásárhelyi színház igazgatója
Szakács Árpád	1923–1925 között a marosvásárhelyi társulat tagja
Szendrey Mihály	1924-től 1925 májusáig a marosvásárhelyi színház igazgatója
Szentgyörgyi István	1928. május 6-án a Marosvásárhelyen szereplő kolozsvári társulattal fellép <i>Az aranyemberben</i>
Szepessy Edit	1923-ban a marosvásárhelyi társulat tagja
Szilágyi Dezső	1883-ban lép először színpadra Marosvásárhelyen édesapja

	társulatában, 1902–1912 között színigazgató
Táray Ferenc	1919–1920-as évadban szerződik Kolozsvárról a marosvásárhelyi társulathoz
Táray Böske	1925-ben a marosvásárhelyi társulat tagja
Tibor Lóri	1919-ben a marosvásárhelyi társulat tagja
Tihanyi Oszkár	a kolozsvári társulat operaénekes, 1919-ben vendégszerepel Marosvásárhelyen
Tompa Béla	énekes bonvivan, 1921 márciusában szerződik Budapestről a marosvásárhelyi társulathoz
Tompa Miklós	színházalapító, az 1946-ban megalakult Marosvásárhelyi Székely Színház első rendezője
Tompos Ella	1925-ben a marosvásárhelyi társulat tagja
Török Emil	korrepetitor, 1919-ben szerződött a kolozsvári társulattól Szabó Pál színigazgató
Várnai Janka	drámai szende, 1921 márciusában szerződik Budapestről a marosvásárhelyi társulathoz
Zilahy Pál	1919–1920-as évadra leszerződik Marosvásárhelyre

Képek forrása

1. A Marosvásárhelyi Református Kollégium épülete (*a kép 1905-ből való*)

<https://kepeslapok.wordpress.com/2011/03/20/marosvasarhely/#jp-carousel-6149>

2. A marosvásárhelyi vár és vártemplom déli oldala (*Greguss János rajza*)

<http://www.kutyahon.de/vasarhelyi.lapok/regi.kepeslapok/oldalak/barna.htm>

3. A deszkaszínház (*Jánosi Andrea rajza, 2008*)

Zágoni Balázs: *Kincses Képeskönyv: Marosvásárhely*, Projectograph, Koinónia Kiadó, Kolozsvár, 2008.

4. Kótsi Patkó János (*valószínűleg Láng Ádám rajza*)

<http://szinhaz.net/2020/03/23/gajdo-tamas-bizony-szep-mesterseg-ez-a-szineszdirectorsag/>

5. Apolló palota (*képeslap 1900-ból*)

<https://kepeslapok.wordpress.com/2011/03/20/marosvasarhely/>

6. id. báró Wesselényi Miklós

<http://mek.oszk.hu/04700/04750/html/img/szilagy-1-439.jpg>

7. Déryné Széppataki Róza

<https://mek.oszk.hu/02000/02065/html/1kotet/img/ff-046.jpg>

8. Kántorné Engelhardt Anna

<http://www.elib.hu/02100/02139/html/img/353.jpg>

9. Prielle Kornélia

<https://cultura.hu/kultura/prielle-kornelia-aki-elcsabitotta-petofit/>

10. Pergő Celesztin

https://hu.wikipedia.org/wiki/Perg%C5%91_Celesztin#/media/F%C3%A1jl:Perg%C5%91_Celesztin.jpg

11. Egressy Gábor, Mátyás király szerepében

<https://mek.oszk.hu/01900/01903/html/index2166.html>

[https://hu.wikipedia.org/wiki/Egressy_G%C3%A1bor_\(sz%C3%ADnm%C5%B1v%C3%A9sz\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Egressy_G%C3%A1bor_(sz%C3%ADnm%C5%B1v%C3%A9sz))

12. Blaha Lujza

https://hu.wikipedia.org/wiki/Blaha_Lujza#/media/F%C3%A1jl:B%C3%A1r%C3%B3_Spl%C3%A9nyi_Blaha_Lujza.jpg

13. Jászai Mari, Gertrudis szerepében

https://hu.wikipedia.org/wiki/J%C3%A1szai_Mari#/media/F%C3%A1jl:J%C3%A1szai_Mari_Gertrudis.jpg

14. id. gróf Teleki Domokos (1810–1876)

https://hu.wikipedia.org/wiki/Teleki_Domokos_%28t%C3%B6rt%C3%A9nC%C3%A9sz%29

15. Transsylvania Szálló épülete

https://mandadb.hu/tetel/572756/Transilvania_Szalloda__kepeslap_Marosvasarhely_1907

16. Szilágyi Dezső

https://hu.wikipedia.org/wiki/Szil%C3%A1gyi_Dezs%C5%91_%28sz%C3%ADnm%C5%B1v%C3%A9sz%29

17. ifj. Ugron Gábor

https://hu.wikipedia.org/wiki/Ugron_G%C3%A1bor_%28politikus,_1880%E2%80%931960%29

18. Sereg Marcsa

Erdélyi Társaság, I. évfolyam, 4-5. szám, 1921. október 28.

19. Kiss Gyula

Erdélyi Társaság, I. évfolyam, 2. szám, 1921. október 7.

20. Pintér Böske

A Színházi Hét, I. évfolyam, 11. szám, 1925. május 9.

21. Lengyel Vilmos

Színház és Mozi, I. évfolyam 8. szám, 1923. december 1–8

22. Lécfalvi Bodor Pál és felesége

Erdélyi Társaság, I. évfolyam, 2. szám, 1921. október 7.

23. Fekete Andor

<https://www.lira.hu/hu/konyv/ismeretterjeszto-1/tarsadalomtudomany/kozelet-es-kaszino>

24. dr. Bernády György

https://hu.wikipedia.org/wiki/Bern%C3%A1dy_Gy%C3%B6rgy#/media/F%C3%A1jl:Bernady_Gyorgy.jpg

25. Aristide Demetriad

<https://m.cinemagia.ro/actori/aristide-demetriade-59088/>

26. Szendrey Mihály

https://hu.wikipedia.org/wiki/Szendrey_Mih%C3%A1ly_%28sz%C3%ADnigazgat%C3%B3%29

27. Vasile Goldiş

<https://momenteistorice.ro/cine-fost-vasile-goldis-un-erou-al-unirii-romanilor/>

28. Kultúrpalota (*színezett képeslap 1940-ből*)

<https://marosvasarhelyikepeslapok.blogspot.com/search/label/Kult%C3%BArpalota#.Y7qo9XZBzct>

29. báró Kemény János

<http://kjel.marosheviz.info/keptar/baro-kemeny-janos>

30. Tompa Miklós

<https://www.nepujsag.ro/articles/in-memori-am-tompa-miklos>

Bibliográfia

Sajtótermékek: Erdélyi Társaság (1921–1922)
Marosmenti élet (1929)
Színház és Társaság (1919)
Székely Napló (1919–1921)
Színház és mozi (1924)
Színházi hét (1924–1925)

Fodor, 2015

Fodor István (szerk.): *Marosvásárhelyi krónikás füzetek II.*, Marosvásárhely, Mentor Könyvek Kiadó, 2015.

Kovács, 2001

Kovács Levente: *A marosvásárhelyi Székely Színház története (1946–1962)*, Marosvásárhely, Mentor Kiadó, 2001.

Sebestyén, 2011

Sebestyén Mihály (szerk.): *Időtár III. Marosvásárhely történeti kronológiája 1919-től 1944-ig*, Marosvásárhely, Mentor Kiadó, 2011.

Szentimrei, 1957

Szentimrei Jenő: *Hajlékot kereső Thália. Harc az állandó színházért Marosvásárhelyen*, Marosvásárhely, Állami Irodalmi és Művészeti Kiadó, 1957.